MAANDBLAD

Drieledige Indeeling van het Sociale Organisme

2e JAARGANG 1921. N°. 9. SEPTEMBER

REDACTIE EN ADMINISTRATIE P. J. DE HAAN — PARKSTR. 45 — UTRECHT

Prijs 15 cents per nummer. Per abonnement 12 nummers franco per post f 1.80. — Buitenland f 2.10.

De ontwikkeling van de westersche menschheid.

II.

Nog eene andere, belangrijke persoonlijkheid, die door zijn voordrachten, door de vertaling van eenige zijner werken door Dr. F. v. Eeden, ook in ons land grooten indruk heeft gemaakt, voorspelt den ondergang van het Westen. Deze persoonlijkheid is de oosterling Rabindranath Tagore.

Gevoelden we in Spengler het tragische van den westerling, die in en om zich slechts sterven speurt, die daarbij niets beleeft van den opgang van den „nieuwen mensch", welke in nog nooit in het menschheidproces bestane, individueel-geestelijke, vrije beweeglijkheid kan en moet geboren worden, om de chaotisch-mechanische menschnegeerende samenleving om te vormen tot een organische, menschelijke — in Tagore voelen we hoe het kille, mechanische westen den oosterling met zijn groot verlangen naar het naieve, zelflooze, bezielde natuurleven van de oude, aziatische menschheid, met deernis, half met weerzin en verachting vervult.

Op zijn wijze zegt ons T., wat hier reeds meermalen is uiteengezet, dat wij hier een natuurwetenschap hebben, die met zijn mechanisch-materialistisch denken, den mensch en het menschelijke niet kan doorgronden, dat wij westerlingen een samenleving hebben, waarin geen plaats, geen levensmogelijkheid is voor den mensch en het menschelijke. Hij zegt het nog haast onomwondener dan wij, omdat hem niet de bewondering hindert, die wij — tot op zekere hoogte zeer terecht — voor onze natuurwetenschap, voor de technische inrichting onzer maatschappij koesteren. We lezen over het westen o.a.: deze en volgende citaten uit het Duitsch vertaald uit Tagores boek: „Nationalismus".

„Dit systematische ont-menschen heeft zich in handel en politiek voltrokken. — De menschelijke samenleving werd steeds meer en meer tot een marionettentheater van politici, militairen, fabrikanten en bureaucraten, die door een grootsch functioneerend draadmechanisme heen en weer werden bewogen.... Deze oorlog der Europeesche natiën is een vergeldingsoorlog. De mensch als zoodanig moet zich met alle krachten er tegen verweren, dat doode dingen optreden in de plaats van het menschenhart, dat diplomatenkunst in plaats van levende betrekking van mensch tot mensch heerscht."

Het is den oosterschen mensch van nature eigen, de dingen van naief geestelijk standpunt te beschouwen. Zóó over het westen te oordeelen is hem dus vanzelfsprekend. Dat in de anthroposofie en haar levend weten van den ontwikkelingsgang van den „nieuwen mensch" een dergelijk oordeel geveld wordt, is echter allerminst het gevolg van een „terug naar het oosten"; integendeel, Anthroposofie belicht helder de ontwikkeling van de westersche menschheid en haar „voorwaarts naar een nieuwe toekomst". Tagore zegt: „Deze (westersche) cultuur is wetenschappelijk, niet menschelijk.... En men kan met zekerheid profeteeren, dat al dit streven (in ons westen) een einde moet vinden..... Maar de cultuur, die zich op de natuurlijke samenleving, en op de geestelijke idealen der menschen grondt, leeft nog in China en Indië.... Het oosten met zijn idealen kan geduldig wachten.... En zoo zal het oosten wachten tot zijn tijd komt".... om het stervende westen zijn „levenssappen eener die-

pere menschelijkheid" te schenken.

Het Oosten kan wellicht wachten, maar wij kunnen niet wachten, tot het geweldige mechanisme onzer maatschappij met de daarin rondspokende moede en corrupte politiek-economische practijken, voor goed in één stort, ons in zijn val meesleurend en met ons alles, wat sinds het begin onzer jaartelling de westersche menschheid aan nieuwe krachten en vermogens heeft veroverd!

Wij beseffen het, kunnen het althans bij eenige zelfbezinning beseffen, dat terugkeer tot het oude, droomende Azië voor ons onmogelijk is, dat het voor ons vernietiging van het meest waardevolle van het westen zou beteekenen: n.l. het scherpe, wakende, om de spits van ons „ik" lichtende denken. Dat moet voor ons bewaard blijven, dit moet gecultiveerd worden. Dit kan echter enkel bewaard blijven, als het niet alleen vermag voort te brengen de klare, mathematische begrippen over natuur en menschheid die enkel het doode, mechanische, begrijpen en beheerschen, maar met dezelfde wakende klaarheid tevens het levend-organische doorgrondt en beheerscht. —

Met scherpe klaarheid schildert de anthroposofische literatuur het menschheidsgebeuren van af den Oud-Indischen tijd tot op heden in zijn zinvol organisch worden.

De oud-Indische ziel hing met geheel haar wezen aan een wonderbaar, naief-natuurlijke toestand, die de menschheid in eene nog vroegere periode doormaakte in de z.g. atlantischen tijd, een toestand, waarvan het huidige China nog vele a.h.w. versteende overblijfselen vertoont in zijn familieleven, traditie, gebruiken enz. Een zich zelfloos verdroomen, een opgenomen worden in de levende, doorzielde natuur, beleefde toen nog de mensch en daarvan zingt ons in zijn wijzangen ook nog Tagore.

Het „ik", het menschelijke zelfbewustzijn, dat oplicht in zijn klare, zelfstandige denken, dat wegen zoekt naar een vrij, zelfbewust willen, zooals dat in Dr. Steiners „Philosofie der Freiheit" wordt geschilderd, is voor den oosterling geen bron van levensraadselen, waarmee hij worstelt, waarvoor hij lijdt in wetenschap en samenleving. Het „ik" is voor hem slechts een wanklank in de groote harmonie van het al, waarnaar zijn ziel uitgaat. Tagore zegt: „Ons ik heeft slechts zijn eigene luide, schrille tonen, zijn snaren sidderen nooit van de muziek van het Eeuwige". — Ons ware, hoogere wezen leeft voor hem daarom nog steeds, gelijk de mensch in Atlantis het beleefde van eeuwigheid tot eeuwigheid, zelfloos in de kosmische rythmen van het Eene, van Brahman. Het wordt niet veroverd in volle vrijheid door het „ik", dat gelijk Goethe den gang van de nieuwere menschheid aanduidt, sterven wil, om opnieuw te worden, dat zijn leven wil verliezen, om het op het hoogere niveau, van klare zelfbewustheid doordrongen, weer te vinden. Tagore zegt: „De verwerkelijking van param-atman, de hoogste ziel in ons, is volkomen. Wij kunnen ons niet voorstellen dat deze verwerkelijking nog niet bestond en dat hare langzame totstandkoming van onze zwakke kracht afhing." —

De Oud-Indische cultuur, waarin nog Tagore met al zijn verlangens leeft, vond reeds in het op deze cultuur volgende oud-Perzische tijdperk den overgang tot een geheel nieuwen toekomst. — Men zie hierover o.a. Dr. Steiners „Geheimwissenschaft in Umriss blz. 263 e.v. — In deze Perzische cultuur werd de menschheid zich voor het eerst de taak bewust om aan de „materie" gestalte te geven, bewust dat het menschzijn op aarde beteekent „materie" met „geest" te doordringen, het Rijk van Ahura-mazdao, mee te helpen, om op aarde te heerschen over de machten der weerstrevende duisternis, de machten van Ahriman.

In de eeuwen, die op de Perzische cultuur volgen zet zich deze tendenz in steeds nieuwe gestalten voort, des te verder zich de cultuur a.h.w. naar het westen beweegt. Trapsgewijze verovert de mensch de „materieele" wereld en met dit veroveren, door de weerstand die hij daarbij ondervindt, beleeft hij meer en meer zijn zelfstandigheid, zijn persoonlijkheid. — Den Griek echter bevredigde de „materie" nog pas dan, als ze de ideale menschelijke gestalte in zijn volle, vrije beweeglijkheid tot uitdrukking bracht, als hij in zijn plastiek beleefde, dat deze menschelijke gestalte het ideaal van de Godenwereld was, de edelste verschijningsvorm der Goden zelf. — Het nachristelijke Europa en Amerika gaan evenwel de „materie" geheel anders beheerschen. In natuurwetenschap en techniek dwingt de westersche menschheid haar tot een ondermenschelijke, „ongeestelijk" mechanische, zijn lagere behoeften dienende realiteit. Een oneindig groote intellectueele energie wordt besteed, niet gelijk bij den Griek, om het bezield menschelijke in de „materie" als in een spiegel te aanschouwen, maar om een reusachtig, alles omvattend dood apparaat tot stand te brengen, dat aanvankelijk den mensch dient, ten slotte echter al zijn geestesenergieën opslorpt en doet afdorren tot star intellectualisme.

De westersche mensch dreigt zelf meer en meer ontzield te worden. Het is zooals Tagore treffend uitdrukt, alsof bij den westerling, gelijk bij de giraffe, het hoofd „mijlen ver boven het overige organisme omhoog is gegroeid, nauwelijks meer verbinding heeft met de borst, waarin een menschelijk hart wil kloppen". Koude, kille intellectualiteit, die in zijn giraffentrots niet eens bespeurt, dat ze slaaf wordt van het gemechaniseerde dagelijksche leven, emancipeert zich al meer en meer van menschelijk voelen en willen, die dan nog slechts kunnen bestialiseeren, het hart enkel doen kloppen voor lager genot. —

De westersche menschheid heeft sinds den Perzischen tijd meer en meer de doode materie leeren beheerschen. Scherp, helder, zij het ook zielloos is haar denken geworden, dat een mechanische wereld om ons heeft helpen opbouwen. Een dreigenden weerstand is deze in onzen verderen ontwikkelingsgang. De oosterling zou haar niet kunnen verdragen. Voor die oostersche, droomende passiviteit zou zij zeer noodlottig zijn.

De opgave, die het leven ons nu stelt is echter niet, slechts het doode te beheerschen om zijn menschzijn daaraan te verliezen, maar om het levende, bezielde vorm te geven, om zichzelf daarin te vinden. En als een zoodanige opgave leeft het maatschappelijke vraagstuk in den modernen, westerschen mensch, die in opstand komt tegen zijn eigen doode schepsel, dat gaat heerschen, in opstand komt, omdat de mensch en de samenleving levende

wezens zijn. De samenleving is geen „d o o d e m a t e r i e", is met het giraffen denken a l l é é n steeds meer tot den socialen chaos gedoemd; — is met een anthroposofisch georienteerd, den mensch naar lichaam, ziel en geest doorgrondend, l e v e n d denken echter tot een sociaal-o r g a n i s m e te belevendigen, te bezielen, gelijk hier meermalen is gepoogd uitéén te zetten.

Een zoodanig sterk geestesleven, dat eenerzijds dóórdringt tot de hoogere natuur" achter de ons omringende natuur, dat andererzijds levend, vormend het sociale organisme beheerscht, kan werkelijk een nieuw menschzijn in vervulling brengen, dat vrij scheppend in het brandpunt van zijn ik, van uit het brandpunt van zijn ik, de twee polen „materie" en „geest," waartusschen het menschenleven zich beweegt met elkaar in verbinding brengt, elkaar over en weer doet doordringen.

Het oosten heeft de „materie" niet veroverd, negeert haar als maya, heeft zich, naief natuurlijk, in de „Geest" verdroomd. Het veracht materieele cultuur, veracht daarom het westen, dat gelijk Tagore zegt, slechts groot is „in dingen, die het onsterfelijk eeuwige weerstreven."

Het westen daarentegen heeft de „materie" meenen te veroveren, heeft echter de „Geest" in zijn volle, kosmische, oorspronkelijke werkelijkheid verloren. In het westen dreigt daardoor ook de m e n s c h z e l f verloren te gaan. Slechts een anthroposofisch georiënteerde geesteswetenschap kan ons weer de geest, de geestelijke wereld in zijn volle concreetheid nader brengen, kan ons a n d e r e r z ij d s „materie" weer doen beleven in zijn oorsprong en zijn ware realiteit, die de moderne natuurwetenschap niet heeft weten te vinden; ze kan echter bovenal d e n m e n s c h helpen geboren worden, die de beide eenzijdigheden in het groote lichaam der menschheid, die het oosten en het westen, die meer en meer op gespannen voet met elkaar komen te staan, door zijn levende werkelijkheid verzoent.

N. D. FRANKENA.

Iets over Internationalisme en de idee der drieledige indeeling van het soc. org.

In en na de Middeleeuwen vormden zich de zelfstandige, nationale eenheidsstaten in Europa. De Middeleeuwsche economische orde verloor hare beteekenis, of werd in zooverre ze bleef bestaan, ondergeschikt aan de staten, en hun streven dat meer en meer naar binnen en buiten een politiek-economisch karakter openbaarde.

Hoe grooter en gecompliceerder het verkeer op economisch en geestelijk gebied werd tusschen de volkeren van Europa, des te dreigender vertoonde het aangezicht van Europa zich door de tendenz, die de nationale staten in het internationale samenleven brachten, als een „veelkoppig monster", gelijk reeds Dante zei.

Het economische leven ontplooide zich in den loop der eeuwen zoodanig, dat de onderlinge afhankelijkheid der verschillende landen, met de hun karakteristieke bodem en voortbeweging, tot zelfs ver buiten Europa zóó groot en omvattend werd, dat eene gezonde werkelijkheidszin reeds lang naar een organische gestalte van dit economische leven had moeten streven, welke n i e t voortdurend in gevaar wordt gebracht door het imperialistische streven der nationale staten.

Minder tastbaar duidelijk dan het e c o n o m i s c h e l e v e n, toont het g e e s t e s- of c u l t u u r l e v e n van Europa i n w e z e n een internationale structuur. De nationale staten in hun particularistisch streven wakkerden maar al te zeer het nationalisme aan tot chauvinisme, hielden het nationalisme in de sfeer der instincten in hun bonte schakeering van ijdel hoerapatriotisme en logge, domme zelfzucht — tot weerzinwekkende oorlogs-religieusiteit.

Vooral in W.-Europa ontstond d a a r b ij tevens een abstract, nivelleerend intellectueel geestesleven, dat a.h.w. een koud geesteslicht spreidde over deze zwoele sfeer der met chauvinisme geladen nationaliteiten; een geestesleven dat ook in dit opzicht te kort schoot om den mensch bewust te maken van zijn menschenwaarde, resp. van de waarde van zijn volksaard in het geheel van het geestesleven der menschheid.

Hoe dreigender de macht van dit instinctieve chauvinisme in Europa werd, des te meer verloor het abstracte, intellectueele geestesleven het bewustzijn van en zin voor de fijne gedifferentieerdheid van het cultuurleven der Europeesche bevolking met als rechter- en linkervleugel Azië en Amerika. Het begrip „natie" en „staat" werd a.h.w. één; men zag in de staat, de natie ongeveer hetzelfde wat Rousseau in zijn „contract social" formuleerde: de summeering van de wil, het „ik" der enkelingen tot een „gemeenschappelijk ik", op mechanisch atomistische wijze.

Anthroposofisch georiënteerde geesteswetenschap doet ons ook het concrete geestesleven der menschheid in zijn organische differentiatie over de volkerengebieden bewust worden. Gelijk gezegd: niet zoo tastbaar toont zich dit geestesleven in zijn organische, internationale realiteit. Het kan zich ook slechts, dank zij boven aangeduide factoren, chaotisch, fragmentarisch openbaren; voor den onbevangen beschouwer is het echter duidelijk speurbaar en even reeël aanwezig in de samenleving als het economische leven. Het eischt daarbij evenals dit, zijn eigen organisch-wetmatige ontplooiing; aan beiden gemeenschappelijk is een internationaal karakter.

Organiseeren zich economisch leven en geestes- of cultuurleven naar hun eigen werkelijkheid, dan is pas een concreet samenleven der volkeren, een werkelijke „Volkerenbond" practisch mogelijk, die nog iets anders is dan een juristisch samenknellen van stekelhuidige nationale staten. Dan pas is het mogelijk het nationalisme uit zijn instinctieve, onheilzwangere sfeer waarin het leeft, verbonden met het politiek-economische-leven der huidige nationale staten, te verlossen, is het mogelijk dat de mensch als geestes-, als cultuurwezen zich bewust wordt boven zijn nationaliteit te staan, deel te hebben aan het g e h e e l van het geestesleven der menschheid, waarvan karakter en vermogens van z ij n natie een waardevolle factor zijn, ondenkbaar en onvruchtbaar echter zonder organisch verband met het g e h e e l.

Dan pas is het mogelijk dat dit geestesleven een hechte basis wordt in een internationaal georiënteerd economisch leven en is het ten slotte mogelijk dat de democratische staat zich werkelijk kan constitueeren, is een staat als rechtsinstituut mogelijk, die de verhoudingen der afzonderlijke personen en personengroepen tot die staat als tot één rechtsgemeenschap behoorend op democratisch parlementaire wijze regelt, is het mogelijk de internationale rechtsverhoudingen der staten onafhankelijk van economisch en cultureelnationale machtslusten te ontplooien, volgens het „zelfbestemmingsrecht der staten".

In de groote verwarring van het tegenwoordige oost- en midden-Europa worden deze dingen ons wel het duidelijkste aanschouwelijk. Daar wonen verschillende nationaliteiten dooréén. Wanneer zich daar niet kunnen ontplooien het economische leven, het cultuur leven, vrij van de zich constitueerende staten, wanneer daar niet gezorgd wordt dat economische belangen van bepaalde volksdeelen of chauvinistische aspiraties niet meer het staatsinstituut tot een geweldinstituut maken; wanneer daar m.a.w. niet op de grondslag der idee van de drieledige indeeling van het sociale organisme gestreefd wordt de tallooze kwesties op te lossen, dan blijft daar steeds een dankbaar operatieveld voor decadente, oorlog en ellende veroorzakende machten van geheel Europa.

Om nog eenigszins meer concreet over deze dingen te spreken willen we hier een en ander citeeren uit een artikel van een inwoner van Opper-Silezië in no. 17 van „Dreigliederung des sozialen Organismus", over de onmogelijkheid, door een volksstemming, door het loutere staatsprincipe dus, de verschillende cultureele en economische vragen op te lossen, afgezien natuurlijk van het feit, dat Frankrijk-Polen zich weinig bij hun politiek-economisch-nationalistische operatiën blijken te storen aan het verdrag van Versailles, waarbij de beslissing van Opper Silezië wordt overgelaten aan een volksstemming, — daarbij tevens van oordeel zijnde, gelijk van ouds, dat oorlog de voortzetting is van de politiek „slechts met andere middelen."

In genoemd artikel lezen we o.a.: „De politici moeten hunne handen afhouden van het economische leven, daar ze het onheil slechts vermeerderen, hoe langer ze met hun macht daarin rond om zich slaan.

De Plesser provincie heeft vóór Polen gestemd, luidt hunne wijsheid, dus geve men haar aan Polen en late haar de kolen der Plesser mijnen voor Polen politiek gevangen nemen. Daarmee is echter Polen in 't geheel niet in werkelijkheid gediend; want de Plesser mijnen leveren slechts kolen, die Polen zelf in het Dombrowaer gebied rijkelijk bezit. Wat Polen echter noodig heeft: gebieden met gas en cokeskolen, die hebben vóór Duitschland gestemd en nemen dus voor Duitschland hun bodemschatten politiek gevangen. Men ziet hoe belachelijk dit geheele politieke machtsysteem is van uit het werkelijke leven beschouwd.

En hoe staat het met de „eenheidsstaat" ten opzichte van het cultuurleven? Wie heeft er eigenlijk belang bij, dat Poolsche kinderen gedwongen worden op Duitsche scholen te gaan of omgekeerd? Gedurende generaties zijn Poolsche kinderen door Duitsche volksscholen gegaan. Men dacht er Duitschers van te maken. Maar ze zijn Polen gebleven. Hun taal is niet geleerd op school, voor verschillende dingen bestonden slechts Duitsche woorden...... tòch zijn ze Polen gebleven.

En daarbij nog de vele leugens en kleineeringen van andere naties! De Europeesche volkeren zijn niet zóó, dat de eene beter, de andere slechter is; ze zijn verschillend en ieder heeft zijn opgave te vervullen en het is een domheid dat ze zich daarbij door een afgeleefde opvatting van het staatsleven moeten laten hinderen.

Vroeger, toen men het koren en de voortbrengselen der handenarbeid nog met paarden langs veldwegen naar de naaste stad bracht, toen een mislukte oogst in Silezië een hongersnood voor Silezië beteekende, onverschillig of aan de Rijn overvloed heerschte — ja, toen was het mogelijk en natuurlijk, dat de staat zijn hand regelend en beschermend hield over warenproductie en verdeeling van zijn gebied. Toen waren, niet slechts de staatsgrenzen, maar zelfs de provincie, ja dikwijls de gemeentegrenzen ook economische grenzen. Tegenwoordig zijn de staatsgrenzen reeds lang geen economische grenzen meer en deze kunstmatig als zoodanig te behouden is hetzelfde als een dood lichaam met geweld op de been te houden.

En dat de cultuurgrenzen niet met politieke grenzen samenvallen, daarvan kan men zich in Europa op honderde wijzen overtuigen. Willen de politici tòch voortgaan, het cultuurleven in hunne grenzen te dwingen, dan zullen ze beleven, dat ze juist tegen die macht vechten, die eigenlijk alleen in staat is, het geweten der volkeren te scherpen waardoor ze ook de staatsordening kunnen steunen, welker ineenstorting zonder vrijheid en verdere ontwikkeling van het geestesleven niet meer terug te houden is."

Tijdens en vóór de volksstemming in Opper-Silezië werd de idee der driel. indeeling in Silezië als basis voor de gezonde oplossing der talrijke vragen, aldaar gepropageerd, ze heeft velen overtuigd, — behalve o.a. de al-Duitschers die door hun geestloos chauvinisme verklaarden dat deze propagande gelijk stond met landverraad. —

Zoo hebben we eenerzijds een ontnuchtering, die gevolgd is op het wilsoniaansche internatiolisme, dat enkel met boven aangeduide abstracte eenheids staatsprincipe rekening houdt. De proletarische massa heeft wel is waar steeds min of meer bewust, dit internationalisme gewantrouwd; — in tallooze kringen had men er echter een schier religieus vertrouwen in; aan zijn welgemeendheid willen we ook niet twijfelen!

„Wilson verdween van het schouwtooneel van zijn nederlaag," zegt de Engelsche „The Nation," „als een gebroken en eenzaam man. Wat in Europa daarop volgde was een absoluut en dictatorisch militairisme". En zoo woekeren andererzijds de oude eenheidstaatsmachinaties in hunne volle brutaliteit verder, vertoont Europa meer dan ooit het beeld van een „veelkoppig monster," dat alle menschelijke samenleving verwoest. De oorlog en vooral de daaropvolgende „vrede" heeft elken sluier weggerukt, die dit beeld van Eurapa aan het oog onttrokken. —

Slechts de idee der drieledige indeeling, niet als leuze, maar in hare volle concreetheid levende in de hoofden en harten, — kan den wil der menschen,

die zuiverheid van richting geven, welke noodig is om dit „monster" tot afsterven te brengen en een werkelijke volkerenbond te doen leven.

N. D. FRANKENA.

Anthroposophisch Congres te Stuttgart.

Van 28 Aug. — 7 Sept. vond te Stuttgart plaats een openbaar Congres uitgaande van de Anthroposophische Vereeniging. Daar de tot nu toe in Dornach en Stuttgart gehouden Anthr. Universit. cursussen groote belangstelling ondervonden, en zoowel de Anthroposophie zelf, als de daaruit voortvloeiende idee der drieledige indeeling van het soc. org. sinds eenigen tijd een onderwerp van levendige discussie zijn geworden, meende men door dit Congres, dat „Kulturausblicke der Anthr. Bewegung" wilde geven, te voldoen aan een behoefte van wijde kringen. Dat men zich hierin niet vergist heeft, is wel gebleken uit de deelname van meer dan 1600 menschen van verschillende nationaliteiten.

Als openingsvoordracht en tevens ter gelegenheid van Goethe's geboortedag, sprak Ernst Uehli over: „Goethes geistige Forderung an die Gegenwart", waarin hij schilderde hoe de kiemen, gelegd door Goethe, in onzen tijd verder ontwikkeld kunnen en moeten worden, om aan de individueele en sociale eischen van dezen tijd te voldoen, doch hoe hiertoe een vrij geestesleven noodig is. Zooals Fichte dit een eeuw geleden reeds verlangde van de vorsten van Europa, zoo moet dit nu als internationale eisch gesteld worden aan alle staten van de heele aarde.

's Avonds vond een kamermuziekavond plaats met zoogenaamde „Deutsche Geigen" gebouwd door Dr. Franz Thomastik uit Weenen.

Den volgenden ochtend begonnen de speciaal wetenschappelijke voordrachten, die verder geregeld iederen morgen gehouden werden door een groot aantal vakgeleerden. De eerste dagen waren gewijd aan natuur- en geneeskunde. Daarop volgde een oeconomisch onderwerp, n.l. een uiteenzetting over de „Kommende Tag", een te Stuttgart gevestigde onderneming, waar getracht wordt practisch een begin te maken met een nieuw op associaties berustend oeconomisch leven. In de volgende dagen kwamen achtereenvolgens aan de beurt: philosophie, literatuur, geschiedenis, paedagogie en philologie. Naar aanleiding van verschillende voordrachten vonden levendige discussies plaats.

's Middags werd gehouden een reeks „Korreferate" als critiek des tijds in positieven geest, aan de hand van een aantal werken, waarin voor onzen tijd byzonder karakteristieke denkrichtingen en beschouwingen zijn vertegenwoordigd, en waartegenover hier stelling genomen werd.

Besproken werden: Nelson's Neu-Friesianismus, het medisch nihilisme, de kleurenleer van Ostwald, jesuitische Goethe interpretatie, Germaansche mythologie van E. H. Meyer. Als byzonder belangrijk mag wel vermeld worden de lezing over Experim. Psychologie en Paedagogie, waarin scherp gekarakteriseerd werd, waartoe 't leiden moet, wanneer onze nieuwste wetenschappelijke vindingen en registreermethoden worden toegepast op 't gebied van zielekunde en opvoeding. In het beste geval gelukt het daarmee nu „objectief" in getallen en statistieken dat uit te drukken, wat ieder werkelijk menschenkenner en paedagoog reeds lang door eigen waarneming vastgesteld had. Verder de lezing over R. Wilbrandt's „Oeconomie", waarin aan de hand van sprekende voorbeelden getoond werd, hoe de moderne staathuishoudkunde bij 't opstellen van definities over 't oecon. leven 't niet verder brengt dan tot soms mooi klinkende theorieën, waarmee echter in de practijk niets is aan te vangen, die geen richtlinien geven tot practisch handelen. Ze schakelen den mensch uit, beschouwen hem ten slotte slechts als dier, terwijl men in 't oecon. leven slechts verder komt, wanneer men den mensch in 't middelpunt stelt, zooals dit gebeurt door de geesteswetenschap. Tot slot volgde nog een referaat over de oppervlakkige philosophie van graaf Hermann Keyserling, den stichter van de „Schule der Weisheit" te Darmstadt.

In deze referaten werd getracht om naast de scherpe karakteriseering van tijdstendenzen en meeningen, die niet in staat zijn een oplossing te vinden voor hedendaagsche problemen of een uitweg om te ontkomen aan de steeds dreigender catastrophen, om daarnaast te wijzen op nieuwe wegen en mogelijkheden.

In aansluiting aan de referaten werden eurythmisch humoristische en satirische gedichten opgevoerd, die aanschouwelijk 't beeld completeerden, dat te voren gegeven was. Ook vonden nog twee grootere opvoeringen in Eurythmische kunst plaats.

Op acht avonden van 't congres hield Dr. Steiner een reeks buitengewoon belangrijke voordrachten over „Anthroposophie, ihre Erkenntniswurzeln und ihre Lebensfrüchte, mit einer Einleitung über den Agnostizismus als Verderber echten Menschentums." De eerste voordracht behandelde dit Agnosticisme, dat slechts zintuigelijke waarneming, experiment, etc. laat gelden. Wat nu nog theorie is, wordt echter in de volgende generatie leven. In 't gebied van het voorstellen en denken voert dit tot een scheuring in de menschelijke persoonlijkheid. In 't gebied van 't voelen leidt 't òf tot „Gefühlsschwärmerei" òf tot animalisme. Voor de wil geldt dan slechts nog de plicht of ook hier treedt verdierlijking op.

De strijd tegen dit Agnosticisme was trouwens te bespeuren door alle voordrachten van dit congres heen.

De volgende avonden schetste Steiner het standpunt, dat hij in 't eind van de vorige eeuw innam tegenover het verdere geestesleven van dien tijd, Goethe, Haeckel, Nietzsche, en hoe uit dit standpunt feitelijk regelrecht voortvloeide wat hij later opbouwde als Anthr. Geesteswetenschap. Hij schilderde de methode van innerlijke zelfontwikkeling die de Anthr. leert, om ten slotte de laatste avonden te komen op de resultaten voor 't practische leven, die voortvloeien uit de Anthr., resultaten op 't gebied van opvoeding en wetenschap, kunst, moraal, religie en maatschappelijk leven.

Den laatsten avond van 't congres hield Dr. Steiner nog een voordracht met lichtbeelden over 't Goetheanum te Dornach waarin hij, voorzoover zooiets op dit gebied mogelijk is, een beeld trachtte te geven van een vernieuwde bouwkunst, zoowel als beeldhouw- en schilderkunst.

Hiermee werd dus ook naar deze richting afgesloten het beeld, dat dit congres beoogde te geven van de „Kulturausblicke der Anthr. Bew.", een beeld dat natuurlijk in details in dit korte tijdsbestek niet meer dan een aanduiding kon zijn, maar dat toch als geheel een vrij volledige indruk heeft kunnen geven van wat Anthr. wil en kan zijn.

M. P. v. D.

Zomercursus in het Goetheanum te Dornach.

In den loop van den internationalen Zomercursus, gehouden in het Goetheanum te Dornach, werd op een der avondbijeenkomsten, die gewijd waren aan Cultuur-, Opvoedings- en Economische vraagstukken een voordracht gehouden over de tegenstanders der Anthroposophie en hunne strijdmethoden.

Aan de hand van sprekende voorbeelden schilderde Dr. W. J. Stein zoowel de aard der tegenstanders als de verschillende methoden, waarvan deze zich bedienen. Nadat deze voordracht kort in het Engelsch was weergegeven werd onderstaande resolutie ontworpen, die door de meerdere honderden aanwezigen onderteekend werd.

RESOLUTIE.

Onderdanen der verschillende landen: Engeland, Amerika, Frankrijk, België, Italië, Duitschland, Oostenrijk, Tschecho-Slowakije, Denemarken, Noorwegen, Zweden, Holland, Griekenland en Rusland die gedurende een bezoek in Zwitserland het Goetheanum bezochten en den aldaar gehouden Zomercursus meemaakten, voelen zich geroepen hun dank uit te spreken voor alles wat hun geboden is. Zij hebben van dit ongekend indrukwekkende bouwwerk, dat zoo prachtig in het landschap past, een diepen indruk ontvangen.

Bevredigd door alles wat hun hier op wetenschappelijk en op kunstgebied geboden werd, zien zij in dit cultuurwerk een bewijs dat het vrije Zwitserland ware cultuur weet te waardeeren.

Zij hebben verder kennis genomen van de aanvallen die tegen het Goetheanum gericht zijn.

Niets hebben zij tegen eerlijke tegenstanders, doch ze achten zich verplicht ernstig te wijzen op de methoden dezer tegenstanders.

Uit tal van voor zich zelf sprekende feiten is hun gebleken, dat de strijdmiddelen, die deze tegenstanders gebruiken van dien aard zijn dat er niet voor terug geschrikt wordt door bewust verdraaien der feiten en door het verspreiden van leugens de openbare meening op systematische wijze te misleiden.

Dergelijke methoden zijn gevaarlijk voor elke cultuurinrichting, en verhinderen de onderlinge samenwerking der volkeren op geestelijken grondslag, die onze tijd zoo dringend noodig heeft.

Voor de bezoekers uit de verschillende landen teekenden onderstaande personen:

Mrs. Millicent Mackenzie, Professor; John. S. Mackenzie, Professor; Geo. S. Francis, Admiraal. Grafton. (Engeland), Elmer Roberts (U.S.A.), A. Sauerwein, Bellecroix (Frankrijk), Dr. Gerard Watrin (België), E. de Renzis, Professor. Piero Colombo. (Italië), Emil Molt (Duitschland), Joseph Polzer-Hoditz (Oostenrijk), Dr. O. Krakvec, Walter Schiller (Tschecho-Slowakije), A. Rosenkrantz (Denemarken), H. Geelmuijden, Otto van Morgenstierne (Noorwegen), C. A. Walleen (Zweden), P. J. de Haan (Holland), Georg. Metaxa (Griekenland), A. Boutkowsky (Rusland).

Volkerenbond en wereldstaat.

In het no. van „Dreigliederung des Soz. org." d.d. 6 Juli '21 bespreekt Dr. E. Kolisko de serie artikelen van den bekenden Engelschman H. G. Wells in „The Sunday Times", waarin deze een plan ontwerpt van een naar zijn meening rationeele „wereldstaat". De daarin gegeven ideeën wil Wells bij gelegenheid in een reeks van voordrachten in Amerika propageeren.

Aan de bespreking van Dr. Kolisko ontleenen we o.a. het volgende. Wells ziet zeer goed het noodlottige en waanzinnige van het samenleven der Europeesche Staten met hun chauvinistische aspiraties, die zich politiek-economisch uitleven als een voortdurend van alle zijden dreigend, sluipend gevaar. In Amerika, meent Wells, zou het als krankzinnig beschouwd worden, wanneer daar b.v. de staat Kentucky uit een soort „locaal patriotisme" deelen van de staat Virginië trachtte te anexeeren. Een doorsnee Amerikaan zou dan zeker gelooven, dat de Kentuckyers gek waren geworden. In Europa is dit patriotisme echter de gezindheid van normale lui, daar spreekt het haast vanzelf, dat ieder land „zijn eigen Sinn Feiner is."

Wells ontwerpt daarom de „idee van een wereldstaat", die hoog boven die van een Europeesche volkerenbond naar zijn meening uitgaat. Zoo hoog als de idee van een algemeenen God der aarde boven een college van verschillende Goden. Hij wil nu deze wereldstaatidee propageeren met alle ons tendienste staande middelen, door dagelijksche pers, literatuur, school, politieke partijen, bioscoop, kerk, daardoor moet een beeld van een wereldstaat in de hoofden der menschen dringen. We kunnen dan tegenwoordig, met onze moderne middelen de plannen en ideeën met een honderdmaal grootere snelheid verspreiden dan een eeuw geleden.

De volkerenbond, de gedachte van een „vereenigde staten van Europa" was niet grootsch genoeg, had, meent Wells, geen *eenheid*; het was daar zóó, als of men van een man verlangde, de doorsneevrouw van een vrouwenclub lief te hebben inplaats van zijn eigen.

Dr. Kolisko merkt dan over het plan van Wells o.a. het volgende op: „Hij (Wells) ziet de vergiftigde verpolitieking van ons geheele geestesleven in de scholen van alle soort; hij ziet den verderfelijken invloed der staten die de nationale aspiraties met politieke middelen bevredigen willen; hij ziet, dat een opvoeding tot *mensch* tegenwoordig niet meer bestaat. Wat wil hij nu doen? Door bioscoop, moderne pers enz., in wezen door de gewone politieke middelen wil hij daar *preeken*, agiteeren, waar het geldt te *handelen*. Wil men het geestesleven vrij hebben van de staten, dan moet men het *vrij ma-*

k e n! d.w.z. men grondveste, in plaats van politiek te preeken, een vrij opvoedingswezen, waarin geheel autonoom, door de daarin werkzame menschen, gehandeld wordt. Dit propogeere men in plaats van de abstracte idee van een wereldstaat!

Dat Wells inziet, dat de wereldvraag een geestelijke vraag is, kan men uit zijn volgende artikelen zien, die hij betitelt: „De nieuwe Bijbel, een boek der wijsheid en van het weten", waarin hij beweert, dat de bijbel tegenwoordig niets meer geeft, dat ze verouderd is, dat we een nieuwe bijbel moeten schrijven „ in het licht en in de taal van het moderne weten", die toegepast kan worden op de tegenwoordige toestanden. In dit alles ziet men de totale impotentie, een vraag van het geestesleven te begrijpen. Bioscoop, pers, nieuwe gefriseerde bijbel, dat is alles, wat deze „utopie" ons bieden wil.

Hun, die steeds weer de drieledige indeeling van het sociale organisme met alle mogelijke internationale, pacifistische utopiën samenwerpen, kan zich in dit geval het onderscheid duidelijk toonen. Van het standpunt der drieledige indeeling is de wereldstaat van Wells evenzoo „een doorsneelid van een vrouwenclub" met abstracte allures als de omineuze volkerenbond.

F.

Politiek, Moraal en Economie.

In politieke redevoeringen zijn, evenals vóór 1914, woorden als gerechtigheid, waarheid, zelfbestemmingsrecht, vrijheid, enz. schering en inslag. Men kan in het ijdel gebruik dezer woorden eigenlijk niets anders zien dan een v e r d w ij n e n van traditioneele moreele begrippen. Het is niet meer mogelijk uit een politiek oogpunt deze moreele begrippen toe te passen op de tegenwoordige egoïstische maatschappij.

Men beschouwe de ontwapening-conferentie, die President Harding bijeen wil roepen. De politiek, die de vijf uitgenoodigde Staten voeren is precies het tegenovergestelde van ontwapening. Het is zuivere oorlogs-politiek.

Max Jordan zegt 12 Juli in het Berliner Tageblatt: „Het zijn drie op den voorgrond tredende kwesties, „die zich meer en meer doen gelden, n.l. het Oosten, „de Stille Oceaan en Rusland. Tusschen Engeland, de „Vereenigde Staten en Japan voltrekt zich het ge„weldige spel en tegenspel der krachten."

Een nieuwe kwestie doet met steeds grooter belangrijkheid zijn invloed in dezen samenhang gelden, nl. de Petroleum als Wereldprobleem.

De Amerikaansche en Britsche vloten worden uitsluitend met olie gestookt. Er moeten zich dus wel tegenovergestelde belangen ontwikkelen. Er bestaat tegenwoordig een petroleum-politiek en de oplossing hiervan luidt: Heerschappij over de petroleum is Wereldheerschappij.

Hier blijkt wederom duidelijk, hoe de vermenging van politiek met economie als een oorlogsveroorzakende factor tot nieuwe wereldrampen zal voeren.

Slechts in eene maatschappij, waar de politiek niet in kan grijpen in het economische leven, zullen in de toekomst vreedzame en regelmatige toestanden mogelijk zijn. Zoo'n maatschappelijke orde is slechts te bereiken in eene sociale samenleving waar de ideeën der drieledige Indeeling in toepassing worden gebracht; waar dus de politiek niet ingrijpt in het economisch leven en waar evenmin het geestesleven (onderwijs, kunst, godsdienst) afhankelijk wordt gemaakt van den staat.

K.

Religieuse stroomingen in Rusland.

In het Prager Russische blad „Wolja Rosii" staat in een bericht uit Moskou o.a. het volgende: „De om zijn strijd tegen de H. Synode en Rasputin bekende Iliodor is in Zarizyn weer verschenen en werd door het volk vol geestdrift ontvangen.

Terwijl hij vroeger reactionnair was, probeert Iliodor nu betrekkingen met de Sowjet-regeering aan te knoopen. De Sowjet-regeering toont zich daarbij bereidwillig, om zich van Iliodor als een medehelper te bedienen, en probeert de sterk aangroeiende religieuze beweging naar haar oordeel richting te geven. Zulk een politiek verdedigt de secretaris van het Centraal commite van de communistische partij, Jaroolawzen, in een lang artikel.

Heele rijen geestelijken treden op tegen de oude, officieele kerk en arbeiden er aan, eene nieuwe religieuze gemeenschap te vormen. De regeering ziet zich gedwongen, de religieuze toe te laten, en probeert nu maar, hare aanhangers aan hare communistische doeleinden te binden."

Westersche diplomatie en de vraag van oost en west.

De wijze waarop de steeds meer wassende problemen tusschen oosten en westen door de a.s. conferentie te Washington zullen worden behandeld, dreigt maar al te zeer geheel in het teeken van de gewone diplomatie, het gewone politiek-economische machts-streven te staan.

Uit de bladen is genoegzaam bekend de zich meer en meer verscherpende belangen-tegenstelling in het oosten tusschen Japan en Amerika, tusschen Engeland en Amerika, vooral na de snelle politiek-economische ontwikkeling van Amerika in de laatste jaren, het in snel tempo groeien van zijn oorlogsvloot, zijn meer en meer zich daar doen gelden, waar ook Japan en Engeland hunne belangen hebben. Dit alles behoeft in dit bladje niet in bijzonderheden te worden uiteengezet.

Dat bijv. de petroleumindustrie — petroleum is het voornaamste stookmateriaal der vloten — één der vele punten is, waardoor belangenwrijving ontstaat, is ook bekend door de Djambizaak, waardoor de Nederlandsche Staat zich min of meer in de maalstroom van Engelsch-Amerikaansch-Japanneesch imperalisme in het oosten schijnt te hebben begeven. Of Amerika nu nog met even veel „liefde" onze

koloniën tegen een eventueele Japanneesche aanval zal verdedigen volgens verdrag, is te betwijfelen. Te gevoelen is bij dit al echter voor ons land de zuiging van genoemden maalstroom.

Japan neemt bij de Anglo-Amerikaansche plannen een zekere afwachtende houding aan, wantrouwt ze als een min of meer samenspannen van het blanke tegen het gele ras. In het, om verschillende redenen, niet dadelijk toestemmen van Engeland in de vernieuwing van het verbond Japan-Engeland tegen de nu voor beiden grooten concurrent Amerika, zag Japan reeds de neiging van Engeland, om met zijn ouden vijand Amerika samen te gaan: blank tegen geel.

In het eerste no. van het nieuwe internationale weekblad „Das Goetheanum" stipt Dr. Steiner dit alles kort o.a. met deze woorden aan:

„Angstig zien vele menschen naar de mogelijke gevolgen, die de beteekenisvolle oproep kan hebben, welke van Amerika is uitgegaan. Hoe zal het, hoe zal Engeland vorm geven aan den leidenden rol, die aan deze westmachten ten deel is gevallen? Hoe zal uit het, voor deze machten mystiek-donkere Aziatengemoed der Japanneezen op dezen roep geantwoord worden? Dat zijn vragen, van welker oplossing dingen afhangen, waaraan het wel en wee der menschen in de allernaaste toekomst, van de meest alledaagsche tot de hoogste, geestelijke interessen, gebonden zal zijn."

F.

Mededeelingen.

Zij die nadere inlichtingen wenschen omtrent de denkbeelden die leiden tot Drieledige Indeeling van het sociale Organisme of die deel wenschen te nemen aan cursussen over dit onderwerp, kunnen zich tot onderstaande adressen wenden:

Amsterdam, F. C. J. Los — Wanningstraat 11.

Arnhem, Oosterbeek, Gorssel, Mevrouw Peelen—Beyen, Honswijck-Gorssel.

Blaricum, Mevrouw Jansen—Zijlstra.

Delft, Prof. Dr. H. S. Hallo, Rotterdamsche weg 2c.

den Haag, Schriftelijke aanmelding aan het gebouw der Haagsche Afd. v. d. Bond. Ieplaan 85.

Leiden, M. Stibbe, Nieuwsteeg 23a.

Nijmegen, F. C. Ledeboer, Javastraat 59.

Rotterdam, J. P. Soetekouw, Soetedaalscheweg 65.

Utrecht, P. J. de Haan, 45 Parkstraat.

Wageningen, Mevr. C. Koch—Wehlburg. Straatweg B 298.

Zaandam, N. D. Frankena, Soeteboomstraat 4.

Nieuwe Literatuur.

Dr. Roman Boos. Der Weg zum Staat und die Grenzen des Staates, ing. f1.60, gecart. f2.20.

Das Reich 5 Jahrg. no. ½ f2.— (abonn. ¼ f4.—).

Kultur und Erziehung (Anthr. Hochschulkurse Dornach Herfst 1920) Band III, gebonden f3.—.

Dr. W. J. Stein. Die moderne naturwissenschaftliche Vorstellungsart und die Weltanschauung Goethes, nieuwe uitgave, ing. f 1.50, geb. f2.—

Dr. W. J. Stein. „Rudolf Steiner als Philosoph und Theosoph". 2e Druk. gebr. f1.15

Uehli, Rudolf Steiner als Künstler f 1.15

Bovenstaande werken zijn verkrijgbaar in den boekhandel en bij P. J. de Haan, 45 Parkstraat, Utrecht.